

SVENSKSPRÅKIGA LÄSER ISLÄNDSKA.

En undersökning om lexikaliska likheter i svenska och isländska.

Elina Tergujeff

Biämneshandling i svenska språket

Institutionen för språk

Jyväskylä universitet

Hösten 2007

TIIVISTELMÄ
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
HUMANISTINEN TIEDEKUNTA
KIELTEN LAITOS

Elina Tergujeff
SVENSKSPRÅKIGA LÄSER ISLÄNDSKA. En undersökning om lexikaliska likheter
i svenska och isländska.

Sivututkielma

Ruotsin kieli
Syyskuu 2007

36 sivua + 1 liite

Tutkimus käsittelee ruotsin ja islannin kielen sanastollisia yhteneväisyyksiä. Tarkoituksena on selvittää millaisia sanoja ruotsin kieltä puhuva ymmärtää islanninkielisestä tekstistä. Tämän selvittämiseksi järjestettiin tekstinymmärtämistesti, johon osallistui 19 ruotsia sujuvasti puhuvaa henkilöä. Osallistujat eivät olleet opiskelleet islannin kieltä. Testissä he lukivat islanninkielisen lehtiartikkelin, poimivat siitä ymmärtämänsä sanat, ja kirjoittivat niiden merkityksen ruotsiksi.

Tutkimuksen tuloksena saadaan, että ruotsin ja islannin kielissä on paljon sanastollisia yhteneväisyyksiä. Tekstinymmärtämistestin osallistujat tunnistivat sanoja kaikista sanaluokista, joten sanastolliset yhteneväisyydet eivät rajoitu johonkin tiettyyn sanatyyppiin. Testissä ilmeni myös sanoja, joiden merkitys ymmärretään helposti väärin: jotkut islannin kielen sanat näyttävät ulkoasultaan vastaavan ruotsinkielisiä sanoja, mutta poikkeavat kuitenkin merkitykseltään. Tutkimus paljastaa myös, että islannin monimutkainen taivutus ja vokaalimuutokset aiheuttavat ymmärtämisvaikeuksia.

Asiasanat: isländska, svenska, grannspråkförståelse.

Innehåll

1 INLEDNING	4
2 TEORETISK BAKGRUND	5
2.1 Språkförändring	5
2.2 Språkutveckling i Norden	7
2.3 Språkutveckling på Island	8
2.4 Isländska	10
2.5 Isländsk språkvårdspolitik	11
2.6 Tidigare forskning	12
3 METOD	14
4 RESULTAT	15
4.1 Bäst identifierade ord	15
4.2 Falska vänner	16
4.3 Identifikation av prepositioner	17
4.4 Identifikation av konjunktioner	18
4.5 Identifikation av pronomen	19
4.6 Identifikation av räkneord samt orden <i>en</i> 'men', <i>enn</i> 'ännu' och <i>menn</i> 'män'	21
4.7 Identifikation av adjektiv	21
4.8 Identifikation av adverb	23
4.9 Identifikation av byggnadsvokabulär	25
4.10 Identifikation av övriga substantiv	26
4.11 Identifikation av particip	30
4.12 Identifikation av verben <i>vera</i> 'vara' och <i>verða</i> 'bli'	30
4.13 Identifikation av övriga verb	31
5 DISKUSSION OCH SAMMANFATTNING	33
LITTERATUR	35
BILAGA: Testtext Húsin í bænum	37

1 INLEDNING

De nordiska språken har många gemensamma drag, vilket beror på de nordiska språkens gemensamma ursprung. Det är inte så svårt att kommunicera med norrmän, om man kan svenska, och vice versa. Några anser emellertid att det är svårare att förstå talad danska. Hur är det med isländska då? På grund av Islands geografiska isolering har isländskan bibehållit gamla språkliga drag, som har försvunnit från svenska för länge sedan. Dessutom har Island en strikt språkvårdspolitik som föredrar isländska nyord framför främmande lånord.

Den språkliga situationen i Norden har intresserat forskare, och det finns kartläggande forskning i nordbornas grannspråksförståelse. Tyvärr koncentrerar sig denna forskning på de språk som ligger närmast varandra: svenska, norska och danska. Kanske anser man att t.ex. isländska och svenska har gått skilda vägar så länge att det inte lönar sig att leta efter ömsesidig förståelse mellan de två språken. I viss mån är jag ense om den åsikten. Man klarar sig knappast med svenska på Island eller med isländska i Sverige. Emellertid har jag själv upplevt att kunskaper i svenska bidrar inlärningen av isländska – särskilt på lexikalisk nivå. Därför skall jag vidga grannspråksförståelsens forskningsfält och undersöka lexikaliska likheter mellan svenska och isländska med en undersökning om grannspråksförståelsen.

Undersökningen syftar på att utreda hurdana lexikaliska likheter det finns i svenska och isländska. Jag undersöker det genom ett texttest som har följande frågeställning: hurdana isländska ord förstår de svenskspråkiga av en isländsk text? I undersökningens teoretiska bakgrund tar jag upp teorier om språkförändring och nordisk språkhistoria. Ytterligare presenterar jag det isländska språket och tidigare forskning i grannspråksförståelsen.

2 TEORETISK BAKGRUND

Eftersom denna undersökning handlar om två språk från samma språkfamilj är det värt att bekanta sig med språkfamiljens historia. Både svenska och isländska stammar från det fornnordiska språket, men de har gått skilda vägar t.ex. på grund av Islands geografiska isolering. Båda språken har genomgått mer eller mindre stora förändringar. Därför diskuterar jag teorier om språkförändring i detta kapitel. Från språkförändring fortsätter jag till en överblick över språkutvecklingen i Norden och vidare till språkutvecklingen på Island. Det isländska språket presenteras för att ge läsaren en inledning till ”vikingarnas språk” och en möjlighet att jämföra det med svenska. Jag diskuterar kort ämnet isländsk språkvårdspolitik, som spelar en stor roll i den nutida isländskans form. Till sist i detta kapitel sammandrar jag den tidigare forskningen i grannspråksförståelsen. Den tidigare forskningen har koncentrerat sig på de nordiska språk som står närmast varandra, dvs. svenska, norska och danska, men isländska har varit med i undersökningar på ett annat sätt. Islänningar har nämligen deltagit i några undersökningar, i vilka deras grannspråksförståelse (i danska) och språkval i ett samnordiskt sällskap har studerats.

2.1 Språkförändring

Enligt *stamträdsteorin* kan språk förändras genom dialektsplittring. Stamträdsteorin bygger på att språk som har många likheter i ordförråd och ordformer är nära besläktade. Släktskapen beskrivs med hjälp av trädogram. Ett sådant diagram ger en uppfattning om ett enhetligt språk som genom den historiska utvecklingen splittrats på olika dialekter. Modellen innehåller också tanken om att språk skulle vara enhetliga ända fram till den tidpunkten då de skiljer sig åt, vilket inte stämmer med en senare syn på utvecklingsprocesser. Dessutom har stamträdsteorin blivit mindre trovärdig sedan vissa indoeuropeiska centum-språk upptäcktes på områden som geografiskt är avlägsna från andra centum-språks utbredningsområden. I alla fall kan stamträdet visa graden av närhet mellan olika språk. (Barödal et al. 1997: 23–24.)

Vågteorin om språkförändring bygger på kunskap om dialektgeografiska förhållanden. Utgångspunkten är att språkdrag sprider sig som vågor över ett geografiskt område.

Utbredningen kan redovisas med hjälp av en gränslinje (isogloss). Om det förekommer knippen av isoglosser i samma linje, kan man tala om en språkgräns. Enligt vågteorin behöver språk som påverkas inte nödvändigt tillhöra samma språkfamilj. Om det i början finns ett antal mer eller mindre olika varianter, innebär utvecklingen att det sker ett närmande mellan vissa av dessa varianter. Detta speciella synsätt på vågteorin kallas för *trappstegsteori*. Vågteorin förutsätter en kontinuerlig utveckling över ett sammanhängande område, men utveckling kan även ske mellan grupper som har likartade sociala och kulturella förutsättningar, fast de inte bor i angränsade områden, t.ex. olika tätorter, medan den mellanliggande landsbygden lämnas oberörd. Detta hände kanske då de lågtyska språkdragen spred sig över Skandinavien under medeltiden. (Barðdal et al. 1997: 25–26.)

Inom *den sociohistoriska teorin* bygger förklaringarna om språkförändring på sociala och kulturella orsaker. Språkbrukare anpassar sitt språk till en annan variant för att göra sig förstådda (interaktionsförklaring) eller för att markera samhörighet med den grupp som talar den andra varianten (prestigeförklaring). (Barðdal et al. 1997: 26.) Labov (1972) avslöjade fenomenet i sin välkända survey i New Yorks varuhus, i vilken han utredde hur varuhusets anställda i olika ställningar uttalade fonemet /r/. Labov fick veta att i vissa samhällsgrupper är man medveten om ”fina” uttalsformer och att man försöker att använda dem även om det vore onaturligt för talaren i fråga. På så sätt kan språket anses vara i en förändringsprocess. Barðdal et al. (1997: 26) tillägger en typ av förklaringar inom den sociohistoriska teorin, nämligen kulturförklaringen, enligt vilken språkbrukare övertar också ord i en viss form och sedan anpassar formen till andra ord i deras egen variant.

Somliga teorier anser att utvecklingen är en intern förändring. Enligt dessa teorier leder en förändring till andra förändringar inom ett språk. Ett exempel på sådana teorier är *den parameterbaserade språkteorin*, enligt vilken en förändring på en parameter följs av förändringar på flera håll i språksystemet. *Den terapeutiska utvecklingen* bygger på att håll som uppstår i språksystemet fylls igen. (Barðdal et al. 1997: 28.)

När det gäller uttal, sker förändringarna oftast i ord med hög frekvens i språket, men också i ord där den förändrade nya formen är lättare att uttala än den gamla (Aitchison 2001: 88). Författaren fortsätter dock att frekvensen inte garanterar förändring: verbet *vara* respektive dess motsvarigheter i andra språk är väldigt frekvent men ändå har det försvarat sin arkaiska, oregelbundna böjning i flera språk. Då förändringen sker, kommer det att sprida sig till andra

ord – oftast till ett eller två ord åt gången (Aitchison 2001: 89). Om förändringens takt konstaterar Aitchison (2001: 91) att den vanligen börjar långsamt men tar fart efteråt. Sedan lugnar sig processen ner men når möjligen en ytterligare topp.

2.2 Språkutveckling i Norden

Redan på 200-talet e.Kr. talade nordborna i det centrala Skandinavien ett språk som var annorlunda än det språk som talades söder om Östersjön och i England. Språket i Norden var inte homogent utan bestod av kontinuerligt förbundna dialekter. En tydlig dialektgräns uppstod under vikingatiden. Dialektgränsen delade Norden i ett östligt och ett västligt område, som bestod av Jylland och Norge respektive de danska öarna och Sverige. En senare uppdelning hände på 1100–1200-talet, för vissa språkliga drag spred sig över Danmark och stora delar av Sverige, men lämnade Norge, Island och Färöarna nästan oberörda. På grund av de politiska förhållandena genomgick Danmark en ytterligare spridningsvåg mot slutet av 1400-talet, vilket ledde till en ännu tydligare skiljelinje mellan danskt och svenskt språk (Barðdal et al. 1997: 11.).

Förutsättningar för ett danskt och svenskt nationalspråk skapades i början av 1500-talet, då Sverige bröt sig ur Kalmarunionen och formade ett nationellt rike. Den nyligen uppfunna boktryckarkonsten hjälpte i denna process. Vid början av upplysningstiden hade danskan och svenskan stabiliserats som standardspråk och uppnått den form de har i dag vad gäller uttal och grammatik. Under 1800-talet blev det en period med fragmentering till, när först Norge och senare Island frigjorde sig från Danmark. I Norge skapades t.o.m. två olika skriftspråk – bokmål och nynorska – som används sida vid sida ännu i dag (Barðdal et al. 1997: 12.).

Enligt Barðdal et al. (1997: 12) är isländska och färöiska egentligen norska dialekter. Dessa språk är så annorlunda än norskan därför att de i stort sett har hållits utanför den utveckling som norskan har genomgått på grund av danskans och svenskans påverkan. Eftersom danskan, svenskan och norskan har alltid haft samhällseliga kontakter, har språken gått genom likartade processer och påverkat varandra. De tre språken har påfallande stora likheter särskilt om man jämför dem som grupp med de andra nordiska språken isländska och färöiska. I stort sett har isländska inte ändrats ljudmässigt sedan mitten av 1500-talet, och färöiska har blivit

ett helt annat språk än isländska, även om dess nuvarande ortografi bygger på isländska ordformer. Barðdal et al. hänvisar till att färöiska kanske alltid har varit ett annorlunda språk än isländska. (Barðdal et al. 1997: 12.)

Den språkliga situationen i dagens Norden ses av Barðdal et al. som en följd av tidigare centraliseringstendenser, som ledde till spridningen av många språkliga drag från det danska området och från det norra Tyskland. Författarna anser också att nationella strävanden mot fragmentering som har konserverat kvarvarande olikheter har för sin del medverkat i utvecklingen. De fortsätter att centraliseringstendenser under de sista hundra åren genom allmänna skolutbildningen mm. inte har gått utanför nationsgränserna. (Barðdal et al. 1997: 12.)

2.3 Språkutveckling på Island

Kolonisering av Island och Färöarna skedde tidigt under vikingatiden huvudsakligen av folk från Vestlandet i Norge. Färöarna koloniserades antagligen under den första hälften av 800-talet, medan Island koloniserades på 870-talet. Den förste som bosatte sig permanent på Island var Ingólfur Arnarson från Norge, som kom till Island år 874 enligt uppgift. Ännu tidigare hade andra vikingar (t.ex. Noddoddur och Flóki Vilgerðarson från Norge och Garðarr Svávarsson från Sverige) bott där, men de stannade endast en kort tid. (Barðdal et al. 1997: 48.)

Det isländska språkets rötter är i nybyggarnas fornnordiska språk. Språkvetenskapligt är isländska närmast fornvästnordiska, den sydvästliga fornnorska dialekten av de fornnordiska (norröna) dialekterna. Sambandet uppenbaras av parallella fonetiska förändringar som skedde i språket både på Island och i det sydvästliga Norge oberoende av det andra området. De viktigaste av de förändringarna var följande.

För det första ersattes det långa /l:/ och /n:/ samt konsonantgrupperna /rl/ och /rn/ av /dl/ och /dn/, t.ex. i isländska ordet *kalla* 'kalla'. För det andra utvecklade sig konsonantgrupperna /vl/ och /vn/ till /bl/ och /bn/, t.ex. i ordet *nafn* 'namn'. Den tredje viktiga förändringen var diftongiseringen av den långa vokalen /a:/, som blev /au/, t.ex. i ordet *tá* 'tå'. Jfr:

fornnorska: /kal:a/ → isländska / sydvästlig norska: /kadla/

fornnorska: /navn/ → isländska / sydvästlig norska: /nabn/

fornnorska: /ta:/ → isländska / sydvästlig norska: /tau/

Dessa förändringar visar att isländska har en gemensam fonetisk bas med den sydvästliga norskan. Isländska och norska var tydligt dialekter av ett och samma språk under medeltiden, och precis därför är både klassificerade som västnordiska språk. (Vikør 1993: 55–56.)

Även irländska munkar hade bott på Island, men de flyttade därifrån då vikingarna anlände – munkarna ville inte leva bland hedningar. Senare kom dock andra kolonisatörer från Irland, och de har lämnat sina spår i form av keltiska namn som ännu i dag är i bruk på Island, *Kjartan*, *Kormákur* och *Njáll*. Största delen av kolonisatörerna kom emellertid från Norge, och koloniseringen följdes av landets 60-årig bebyggande. Kolonisatörerna var mest bondsöner som hade äldre bröder och som av den anledningen inte ärvde något land i hemlandet. (Barðdal et al. 1997: 48.)

Island bildade en union med Norge 1262, men när Norge blev en del av Danmark 1380, blev Island också det. På grund av Islands geografiska isolering försvarade språket dess ursprungliga form i stort sett, men eftersom Island var en del av Danmark, var den danska administrationens språk också där (Barðdal et al. 1997: 111). Enligt Barðdal et al. (1997: 111–112) var de flesta ämbetsmännen och köpmännen på Island danskar på 1600- och 1700-talen, vilket ledde till ett blandspråk i den största staden Reykjavik.

Islänningen Eggert Ólafsson presenterade starkt puristiska inslag mot danskans inflytande vid mitten av 1700-talet, och den danske grammatikern Rasmus Rask grundade föreningen *Hið íslenska bókmenntafélag* för att uppehålla det isländska språket och bokskrivandet, som redan länge hade varit aktivt. Tidskriften *Fjölnir* (1835–1839 och 1843–1847) var också betydelsefull för Islands språkliga utveckling. I tidskriften publicerades recensioner som tog upp språkliga fel i andra publikationer. I självständighetskampen mot Danmark var språkkampen en del, för språket återspeglar identiteten och nationen. Språket blev vårdat och rensat från all utländsk påverkan, vilket gav grunden till den nuvarande hårda språkvårdspolitiken. (Barðdal et al. 1997: 112.)

2.4 Isländska

Isländska är ett språk som i huvuddrag talas endast på Island. Ungefär 97 % av Islands 300 000 invånare har isländska som modersmål. Även om Island är gles bebott finns det nästan inga dialekter, vilket är väldigt sällsynt. Isländskan har talats på Island från början, och språket har förändrats väldigt litet under dess historia. (Icelandic – at once ancient and modern 2001: 2.)

Isländskan är ett någorlunda komplicerat språk med en svårbegriplig fonologi och ortografi. Det isländska alfabetet presenteras nedan. Det består av 31 bokstäver, av vilka några innehåller diakritiska tecken. Tecknen indikerar varken betoning eller längd, utan kvalitativ skillnad, t.ex. *A*, den enkla vokalen; *Á*, diftongen /au/. De ovanligaste av alfabeten är de interdental frikativorna *Þ* och *Ð*. Jfr:

**Aa Áá Bb Dd Ðð Ee Éé Ff Gg Hh Ii Íí Jj Kk Ll Mm Nn
Oo Óó Pp Rr Ss Tt Uu Úú Vv Xx Yy Ýý Þþ Ææ Öö**

Isländskan har åtskilliga böjningskategorier. Det finns tre genus i isländska: maskulinum, femininum och neutrum. Kasussystemet består av fyra kasus (infinitiv, ackusativ, dativ, genitiv) och substantiv, adjektiv, pronomen och räkneorden 1–4 har kasusböjning. Dessutom böjs adjektiv, mestadels pronomen och räkneorden 1–4 enligt genus. Verb böjs enligt tempus, person, numerus, modus och diates. Substantivets bestämdhet finns i isländska såsom i t.ex. svenska, men fristående artiklar finns inte, och ändelserna som anger bestämdhet böjs både enligt numerus och enligt kasus. Det normala ordföljden är SVO (subjekt–verb–objekt), men den är flexibel. Omvänd ordföljd används på samma sätt som i svenska. (Einarsdóttir et al. 2001, Neijmann 2001.)

Två typer av vokalförändringar användes i isländska: *u-* och *i-*förändring. *U-*förändringen gäller femininformen av adjektiv som har vokalen /a/ i ordstammen. I femininformen förändras stamvokalen till /ö/, och den obetonade vokalen till /u/, t.ex. *svartur*–*svört*, *gamall*–*gömul*. *I-*förändringen gäller verb, och den innehåller mera komplicerade förändringar. (Einarsdóttir et al. 2001, Neijmann 2001.) Följande förändringar sker från infinitivformen till presensböjning i singularis.

a,o	→ e, t.ex. taka–tek-
á	→ æ, t.ex. fá–fæ-
ú, jú, jó	→ ý, t.ex. búa–bý, fljúga–flýg-, brjóta–brýt
au	→ ey, t.ex. auka–eyk-

(Neijmann 2001: 125)

Ordförrådet i isländska är dels urgammalt, dels nytt. Ordförrådet har förändrats p.g.a. den tekniska revolutionen, men de gamla orden lever kvar – också i nyord för de nya begreppen (se 2.5).

2.5 Isländsk språkvårdspolitik

Den isländska språkvårdspolitiken karakteriseras av konservatism och leksikalisk purism, vilket reflekteras i tidningsartiklar och privata samtal: en hel del islänningar är irriterade över ”dåligt språk” och användning av främmande ord. Detta kommer fram i Kristinssons (2001) utredning. Språkpolitiken i Island bygger på att isländska är det enda officiella språket (nationalspråk) i landet, och att det skall bevaras och stödjas. I huvuddrag förverkligas detta genom att skapa nyord och genom att kämpa mot ändringar i grammatiken.

En massiv process av nyordsbildning har pågått på Island, eftersom ordförrådet har förändrats påfallande mycket under de senaste decennierna p.g.a. den tekniska revolutionen. Eftersom islänningarna undviker lånord, konstruerade de nya, isländska ord för alla nya fenomen och uppfinningarna t.ex. inom elteknik och vetenskap. (Kristinsson 2001, Katzner 2002: 85.) Vanligen skapas de nya orden av gamla ord eller delar av gamla ord, t.ex. *veðurfræði* ‘meteorologi’ av *veður* ‘väder’ + *fræði* ‘vetenskap’. Av den anledningen finns det ett stort antal suffix och sammansatta ord i isländska. Få lånord finns i isländska, och de har anpassats till isländsk fonologi, ortografi och syntax, t.ex. *kaffi* ‘kaffe’ och *banani* ‘banan’. (Icelandic – at once ancient and modern 2001: 9–10.)

De språkliga frågorna behandlas av den isländska riksdagen (Alþingi) och ett separat språkråd (Íslensk málnefn). Dessutom finns det 40–50 språkrepresentanter eller små representantgrupper inom de olika fackområdena. Deras uppgifter berör nybildningen av fackspecifik terminologi, t.ex. medicin, datateknik och psykologi, men riksdagen och

språkrådet behandlar inte bara frågor som gäller språkets form, utan frågor som språkets status och de nya språkbrukarna (isländskundervisning för invandrare). (Kristinsson 2001.)

2.6 Tidigare forskning

Undersökning av grannspråksförståelse i Norden började på 1970-talet, då Maurud (1976) forskade i nordbornas förståelse i danska, norska och svenska. Denna var den första stora undersökningen i skandinavernas grannspråksförståelse och språkattityder. Efter Maurud fick man vänta på en ny undersökning i trettio år; tills Delsing och Lundin Åkesson (2005) tog emot uppgiften att reda ut lägen av grannspråksförståelsen på 2000-talet.

Undersökningen av Delsing och Lundin Åkesson (2005) var djupgående och vidsträckt. Deltagarna blev testade i danskt, norskt, svenskt och engelskt tal- och skriftspråk i test som bestod av hör- och läsförståelseuppgifter med och utan videomaterial. Deltagarna var 1 300 gymnasister från alla de nordiska länderna – 450 ungdomar från Finland, Åland, Island, Färöarna och Grönland testades på deras förståelse av engelska och deras första skandinaviska språk, medan danskar, norrmän och svenskar samt deras förståelse i varandras språk stod i fokus. Resultaten visar att norrmän är de duktigaste i grannspråksförståelse och att förståelse i skriftspråk är bättre än i talspråk hos deltagarna.

Ulla Börestam Uhlman har också varit intresserad av internordisk kommunikation. I sin doktorsavhandling från 1994 studerar hon språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar. Också i denna undersökning fokuserar man på de tre nordiska språken som står närmast varandra. Undersökningen skiljer sig från de tidigare nämnda på det sättet, att i stället för förståelse testades anpassningsstrategier som används i samtal mellan skandinaver. Som deltagare var ca 50 unga vuxna, som sommarjobbade i ett nordiskt land via organisationen Nordjobb. (Börestam Uhlman 1994.) Nordjobb arrangerar sommararbete för nordborna i ett annat nordiskt land med syfte att öka unga vuxnas kunskaper i nordiska språk och nordisk kultur, samt öka rörligheten mellan de nordiska länderna. Ca 15 000 unga nordbor i åldern 18–28 har fått sommararbete genom Nordjobb sedan organisationen grundades i 1985. (<http://www.nordjobb.net>, 6.6.2007 kl. 15.25.)

I sin undersökning använde Börestam Uhlman (1994) bl.a. videoinspelningar, i vilka sex nordjobbare från varje land (Danmark, Norge och Sverige) deltog. Inspelningarna gjordes i Oslo, Köpenhamn och Stockholm. Resultaten visar, att minst anpassning förekommer i samtal mellan danskar och norrmän, mest mellan norrmän och svenskar. Anpassningen riktar sig oftast i riktning mot danska och svenska, och påfallande litet i riktning mot norska. Detta förklaras med ett annat resultat som nåddes i undersökningen: norrmän ackommoderar sitt tal mest.

Undersökningarna av grannspråksförståelse har alltid koncentrerat sig på danska, norska och svenska, fast t.ex. islänningar har varit med som deltagare. Udd (2004) har också studerat nordjobbarnas språk, och hon vidrör isländska i sin undersökning om nordjobbarnas språkkontakt på Island. Hennes 32 deltagare berättade om sina språkval under en sommar som de tillbringade på Island i en samnordisk grupp. Deltagarna representerade hela Norden med undantag av Färöarna. 26 av de 32 deltagarna angav att de bytte språk när de kommunicerade med andra nordjobbare. Oftast bytte de språk då samtalspartner var danskar, finnar eller islänningar. Deltagarna bytte oftast till engelska, men nordiska språk och ett nordiskt blandspråk användes också.

3 METOD

Denna undersökning syftar på att reda ut hurdana isländska ord man förstår i text om man kan svenska. Detta utreddes med ett texttest, i vilket 19 personer deltog. Ingen av deltagarna hade studerat isländska och de talade svenska som modersmål eller andraspråk. Undersökningen hade ingen specifik målgrupp, men deltagarna blev valda så att de representerar olika folkgrupper och har olika yrken, samt talar flytande svenska enligt egen anmälning. Deltagarnas kunskaper i svenska testades inte. Bland deltagarna finns svenskar, finlandssvenskar och ålänningar. Närmare information om deltagarna presenteras inte, för det enda som har betydelse i denna undersökning är att deltagarna kunde svenska flytande och att de inte hade studerat isländska.

I texttestet var deltagarnas uppgift att läsa en autentisk nyhetstext på isländska och plocka fram ord vilkas betydelse de förstod. Nyhetsartikeln publicerades i Internet-upplagan av den isländska nyhetstidningen *Fréttablaðið*. Texten var inte omarbetad på något sätt, och den handlade om Reykjavik stads fasad. Ordförrådet i texten var allmänt och svåra fackspecifika ord förekom inte. Deltagarna inbjöds via e-post, och de gjorde testet på Internet. På samma gång svarade de på några bakgrundfrågor om sina kunskaper i svenska och sina kontakter med Island och det isländska språket. Meningen med detta var att kontrollera att deltagarna kunde svenska flytande och att de inte hade studerat isländska. Om någon hade studerat språket förut, skulle han eller hon ha uteslöts från undersökningen.

Ordlistorna över de ord som deltagarna identifierade i förståelsetestet analyseras med hänsyn till hurdana ord de innehåller. Orden kategoriseras till lämpliga grupper, t.ex. enligt ordklass.

4 RESULTAT

I detta kapitel presenteras undersökningens resultat. I allmänhet var deltagarna skickliga på att identifiera isländska ord. De anmälde sammanlagt 170 ord som de förstod i testtexten, som bestod av ca. 370 ord. Dock förekommer det ord bland deltagarnas identifikationer, som fick endast felaktiga identifikationer. Resultaten presenteras i lämpliga sektioner, mestadels enligt ordklass.

I de ordlistor över deltagarnas identifikationer förekommer det några gånger, att bara en del av ett sammansatt ord identifierades. Deltagarna uppmuntrades att göra så i texttestet. Emellertid är det komplicerat att presentera och analysera sådana identifikationer, och efter den anledningen utelämnas partiella identifikationer av sammansatta ord. Även identifikationer av egennamn utelämnas. Ordens frekvens i testtexten påverkar inte identifikationen, för det var inte möjligt att identifiera ett ord flera gånger i samma form. Huvudvikten i hela undersökningen ligger på lexikaliska likheter och olikheter mellan svenska och isländska. Därför sker analysen på lexikalisk nivå, vilket betyder att deltagarnas identifikationer av testtextens isländska ord ses som rätta, även om de skulle vara felaktiga på grammatisk nivå. Det vill säga att en felaktig identifikation av t.ex. genus eller tempus inte påverkar undersökningens resultat.

4.1 Bäst identifierade ord

Det finns tio ord i texttestet som var lätta att identifiera rätt. Alla dessa ord blev rätt identifierade minst tio gånger, och felaktiga identifikationer förekom inte. Det bäst förstådda ordet var ordet *við*, som har två betydelser: personpronomen 'vi' och prepositionen 'vid'. Ordet blev identifierat tretton gånger. Orden *uppfyllir* 'uppfyller', *og* 'och', *er* 'är' och *þessa* 'dessa' identifierades tolv gånger. Elva deltagare förstod orden *dagana* 'dagar' och *þetta* 'detta', som följs i resultaten av *næstu* 'nästa', *nýtt* 'nytt' och *stóra* 'stor', 'stora' med tio rätta identifikationer. Tio i topp lista över rätt identifierade ord visas i tabell 1 på följande sida. Alla dessa isländska ord skiljer sig endast litet från de svenska motsvarigheterna, åtminstone vad gäller ortografi. Det som är märkvärdigt är att de isländska bokstäverna þ och ð inte

orsakade större hinder för förståelse. Av de ovannämnda orden några förekommer i testtexten också i andra former. Intressant nog var *næsta* 'nästa' (sju rätta identifikationer) bättre identifierat i den böjda formen *næstu* än i infinitivformen, fast den står närmare den svenska motsvarigheten.

Tabell 1 Tio i topp lista över rätt identifierade ord.

Ord	Betydelse	Antal rätta identifikationer	Antal felaktiga identifikationer
við	vi, vid	13	0
uppfyllir	uppfyller	12	0
og	och	12	0
er	är	12	0
þessa	dessa	12	0
dagana	dagar	11	0
þetta	detta	11	0
næstu	nästa	10	0
nýtt	nytt	10	0
stóra	stor, stora	10	0

4.2 Falska vänner

Två ord i testtexten blev felaktigt identifierade upprepade gånger, och de orden är isländska "falska vänner" till de som behärskar svenska språket. Den första av dem är ordet *stað*, som inte motsvarar svenskans 'stad' fast elva deltagare tolkade ordet på det sättet, utan har betydelsen 'plats'. I bestämda formen *staðinn* var ordet identifierat som 'stad' fem gånger. Islänningarna använder orden *borg* och *bær* som motsvarigheter till svenskans 'stad'. Den andra falska vännen i testtexten är ordet *miðborgarinnar*, som är en böjd form av substantivet *miðborg* 'centrum'. I texttestet ansåg tio deltagare att betydelsen var 'medborgare' eller 'invånare'. Ordet förekommer i testtexten också i formen *miðborgina*, i vilken betydelsen var också tolkad som 'medborgare'; denna gång av sex deltagare.

Flera deltagare felade identifiera adverbet *stórlega* 'mycket' med fem felaktiga identifikationer, av vilka fyra var 'storlek'. Den isländska motsvarigheten till 'storlek' är *stærð*. Inga rätta identifikationer för *stórlega* förekom. Testtexten innehåller ordet *bílastæði* 'parkeringsplats' i formerna *bílastæða*, *bílastæðsins* och i den ovannämnda infinivformen (mera i 4.9). Två deltagare identifierade formen *bílastæða* korrekt, men fyra trodde att ordet betydde 'garage'. Fyra deltagare tog miste på att identifiera verbformerna *sýna* 'visa' och *leysa* 'lösa', 'lösgöra'. Den första identifierades som 'syna', 'se', 'synes' och 'sina'; den andra som 'läsa', 'lysa' och 'belysa'. Tabell 2 nedan presenterar de falska vännerna.

Tabell 2 Identifikation av falska vännerna.

Ord	Betydelse	Antal rätta identifikationer	Antal felaktiga identifikationer	Felaktiga identifikationer
stað	plats	0	11	stad
miðborgarinnar	centrets	0	10	medborgare, invånare
miðborgina	centrum	0	6	medborgare
stórlega	mycket	0	5	storlek, högst
staðinn	platsen	0	5	staden
sýna	visa	0	4	syna, se, synes, sina
leysa	lösa, lösgöra	0	4	läsa, lysa, belysa
bílastæða	parkeringsplats	2	4	garage, bilstall, bilstadium

4.3 Identifikation av prepositioner

De isländska prepositionerna som förekommer i testtexten var identifierade av deltagarna med varierande framgång: *upp* 'upp' och *úr* 'ur' åtta gånger, *í* 'i' sex gånger, och *till* 'till' samt *frá* 'från' fyra gånger. Även *milli* 'mellan' blev rätt identifierat fyra gånger, men två deltagare tog miste, föresläende 'intill' respektive 'lilla'. Prepositionen *um* 'om' identifierades rätt av tre, felaktigt av en deltagare; tre förstod betydelsen av *af* 'av'. Två deltagare identifierade ordet

með rätt som 'med', medan *á* 'på' fick två felaktiga identifikationer och bara en rätt. Prepositionen *gegnt* 'mitt emot' blev identifierad endast en gång, och denne deltagare tolkade att ordet betydde 'genom'. Tabell 3 presenterar deltagarnas identifikation av prepositionerna.

Tabell 3 Identifikation av prepositioner.

Ord	Betydelse	Antal rätta identifikationer	Antal felaktiga identifikationer	Felaktiga identifikationer
upp	upp	8	0	
úr	ur	8	0	
í	i	6	0	
til	till	4	0	
frá	från	4	0	
milli	mellan	4	2	intill, lilla
um	om	3	1	till
af	av	3	0	
með	med	2	0	
á	på	1	2	i, och
gegnt	mitt emot	0	1	genom

4.4 Identifikation av konjunktioner

Identifikation av konjunktioner presenteras i tabell 4 på följande sida. I allmänhet var de få konjunktionerna i testtexten sällan identifierade av deltagarna. Konjunktionen *að* 'att', som också används som infinitivmärke, identifieras rätt två gånger och en gång felaktigt som 'så'. En deltagare förstod betydelsen av *því* 'eftersom', 'för', men två missförstod betydelsen föreslående 'då' och 'till'. Den tredje konjunktionen som förekommer i testtexten identifierades endast en gång, och med dåligt resultat: *þótt* motsvaras av svenskans 'fast', inte av 'dock' som deltagaren föreslog.

Tabell 4 Identifikation av konjunktioner.

Ord	Betydelse	Antal rätta identifikationer	Antal felaktiga identifikationer	Felaktiga identifikationer
að	att	2	1	så
því	eftersom, för	1	2	då, till
þótt	fast	0	1	dock

4.5 Identifikation av pronomen

Demonstrativpronomenet *þessi* 'denna' i formerna *þessa* och *þetta* var bland de tio bäst identifierade orden (se 4.1). Ytterligare finns pronomenet i formen *þessar* i texten, och blev rätt förstått av två deltagare i den formen. Det alternativa motsvarighet till svenskans 'denna', *sá*, förekom i formen *sú* i testtexten, och fick en rätt identifikation och två felaktiga som 'så'. De övriga demonstrativpronomen i texten, *það* 'det' och *þann* 'den', var svårare för deltagarna: de fick inga rätta identifikationer. Den första tolkades som 'på' eller 'par', den andra som 'dom'. Pronomenet *slíkt* 'sådan' identifierades rätt sex gånger, medan två deltagare missförstod ordets betydelse föreslående 'på sitt' och 'likt'. I formen *slíkra* 'sådana' var pronomenet svårare att förstå: inga rätta identifikationer och en felaktig ('lika') förekom. I båda formerna blev pronomenet missförstått som 'lika'. Förutom det allra bäst identifierade ordet *við*, finns det bara ett personpronomen, det plurala maskulinum *þeir* 'de', i testtexten. Både *þeir* och dess genitivform *þeirra* identifierades felaktigt av en deltagare, medan en träffade rätt när det gällde ordet *þeirra*. Deltagarna föreslog som en svensk motsvarighet till *þeir* 'flera' och 'huvud' till *þeirra*. Ingen lyckades identifiera rätt indefinitpronomenet *einhver* 'någon', som förekommer i testtexten i formen *einhverju*: alla av de tre identifikationerna var felaktiga. Två deltagare tolkade betydelsen vara 'varje' troligen på grund av ändelsen.

Av possessivpronomenen finns *sinn* 'sin' i texten i två former: *sinnar* och *sinum*, av vilka den sistnämnda blev identifierad tre gånger som 'sinom' som förekommer endast i stående uttryck i svenska. En föreslog 'sin'. Formen *sinnar* för sin del fick två korrekta identifikationer och inga inkorrekta, såsom *sinum*. Relativpronomenet *sem* 'som' tycks vara lätt att identifiera, för

det identifierades nio gånger rätt och två gånger fel. En av de två felaktiga förslagen för en svensk motsvarighet var räkneordet 'fem', som egentligen heter *fimm* på isländska. Ingen av deltagarna kunde tolka ordet *mörgum* 'många' rätt. En deltagare identifierade det som 'morgon', som motsvaras av *morgunn* i isländska. Tabell 5 presenterar identifikationen av pronomen.

Tabell 5 Identifikation av pronomen.

Ord	Betydelse	Antal rätta identifikationer	Antal felaktiga identifikationer	Felaktiga identifikationer
þessa	dessa	12	0	
þetta	detta	11	0	
sem	som	9	2	fem, samt
slíkt	sådant	6	2	på sitt, likt
sínum	sina	4	0	
þessar	dessa	2	0	
sinnar	sina	2	0	
sú	denna	1	2	så
þeirra	deras	1	1	huvud
það	det	0	2	på, par
þann	den	0	1	dom
þeir	de	0	1	flera
einhverju	någon	0	3	var och en, varje, intervju
slíkra	sådana	0	1	lika
mörgum	många	0	1	morgon

4.6 Identifikation av räkneord samt orden *en* 'men', *enn* 'ännu' och *menn* 'män'

Räkneordet *eitt* 'ett' förekommer i texten, och det blev korrekt identifierat av fyra deltagare. Orden *en* 'men' och *enn* 'ännu' är problematiska, för deltagarna trodde att de motsvarade svenskans räkneord 'en'. Den första lurade tre deltagare, den andra två. Ordet *menn* 'män' var inkorrekt identifierat som 'men' av en deltagare, medan en identifierade det rätt. Ordningstalet *annar* 'andra' förekom i formerna *annarri*, som fick en rätt identifikation, och *önnur*, som identifierades felaktigt som 'ännu' och 'en'. Resultat av denna sektion visas i tabell 6 nedan.

Tabell 6 Identifikation av räkneord samt orden *en* 'men', *enn* 'ännu' och *menn* 'män'.

Ord	Betydelse	Antal rätta identifikationer	Antal felaktiga identifikationer	Felaktiga identifikationer
eitt	ett	4	0	
menn	män	1	1	men
annarri	andra	1	0	
en	men	0	3	en
enn	ännu	0	2	en
önnur	andra	0	2	ännu, en

4.7 Identifikation av adjektiv

Det finns tre adjektiv bland de tio bäst identifierade orden: *næstu* 'nästa', *nýtt* 'nytt' och *stóra* 'stora' (se 4.1). Adjektivet *nýr* 'ny' blev alltid rätt identifierat i alla former som det förekommer i texten; inte bara det ovannämnda *nýtt*. Formen *ný* blev identifierad sex gånger, *nýjum* tre gånger och *nýja* en gång. Ingen av deltagarna identifierade ordformerna felaktigt. Ett annat adjektiv bland de tio bäst identifierade ord var *stór* 'stor'. Förutom ordformen *stóra*

finns formerna *stórt* och *stór* i testtexten. Neutrumformen *stórt* var identifierad rätt fem gånger, men överraskande nog blev *stór* identifierat endast en enda gång – felaktigt som ’mycket’. Testtexten innehåller två ytterligare ordformer med adjektivet *stór*, nämligen adverbena *stórlega* ’mycket’ (se 4.2) och *stórhuga* ’storslagen’ (se 4.8).

Ordet *spennandi* ’spännande’ skiljer sig väldigt litet från den svenska motsvarigheten, och det blev rätt identifierat av åtta deltagare, medan ingen identifierade det felaktigt. Ett annat adjektiv, *gamall* ’gammal’, fick samma resultat i infinitivformen. I formen *gamla* ’gamla’ fick ordet sju rätta identifikationer och inga felaktiga, liksom ordets komparativform *eldri* ’äldre’. Femininformen *gömul* var svårare att förstå – endast en deltagare lyckades i att identifiera denna form. Adjektivet *goður* ’god’ förekommer i testtexten i komparativformen *betra* ’bättre’, vilken var identifierad korrekt av fyra deltagare, medan två missförstod den och föreslog verbet ’bättra’ för den svenska motsvarigheten. Tre deltagare förstod betydelsen av *sorglega* ’tråkig’, ’sorglig’, men en missförstod föreslående betydelsen ’sydlig’. Ett av de fyra väderstrecken nämns i testtexten: *vestari* ’västra’ identifierades rätt av två deltagare. Ingen identifierade ordet inkorrekt. De svåraste adjektiven i testtexten var *ljóst* ’ljus’, *sér* ’själv’, komparativformen *minni* ’mindre’ och det plurala *fýrirhugaðar* ’modiga’. Ingen av deltagarna förstod ordens betydelse korrekt: *ljóst* identifierades som ’just’, *sér* som ’tydligt’, *minni* som ’minne’ och *fýrirhugaðar* som ’fyrahundra’. Identifikation av adjektiv visas i tabell 7 på följande sida.

Tabell 7 Identifikation av adjektiv.

Ord	Betydelse	Antal rätta identifikationer	Antal felaktiga identifikationer	Felaktiga identifikationer
spennandi	spännande	8	0	
gamall	gammal	8	0	
gamla	gamla	7	0	
eldri	äldre	7	0	
næsta	nästa	7	0	
ný	ny	6	0	
stórt	stort	5	0	
betra	bättre	4	2	bättra
sorglega	sorglig	3	1	sydliga
nýjum	ny	3	0	
vestari	västra	2	0	
stórhuga	storslagen	1	0	
nýja	nya	1	0	
gömul	gammal	1	0	
stór	stor	0	1	mycket
ljóst	ljust	0	1	just
minni	mindre	0	1	minne
fyrirhugaðar	modiga	0	1	fyrhundra
sér	själv	0	1	tydligt

4.8 Identifikation av adverb

De bäst identifierade adverbena var *vissulega* 'visserligen' och *lengi* 'länge'. Ordformerna var rätt identifierade av sju respektive sex deltagare. Två av deltagarna förstod betydelsen av *nú* 'nu', *þar* 'där' och av det nekande *ekki* 'inte'. Adverbena *hratt* 'snabbt', 'fort' och *seint* 'sent' var svårare att förstå: *hratt* identifierades en gång rätt och en gång felaktigt som 'rätt', och *seint* identifierades en gång rätt. Överraskande nog kunde endast en deltagare identifiera

adverbet *vel* 'väl' rätt, och en annan föreslog att ordet betydde 'vill'. Superlativformen *helst*, som är identisk med dess svenska motsvarighet, fick fem rätta identifikationer.

De svåraste adverbena att förstå var *einmitt* 'precis', *varlega* 'försiktigt', *sjálfsögðu* 'självklart', *svo* 'så', *líka* 'också', *hversu* 'hur' och det tidigare nämnda *stórlega* 'mycket' (se 4.2). Ingen av deltagarna identifierade dessa adverb korrekt: *einmitt* tolkades som 'mitt i', *svo* som 'svor', *líka* som 'lika' och *hversu* som 'precis'. Bland de mest intressanta missförstånden är identifikationen av *varlega* som 'som leder till' och av *sjálfsögðu* som 'själsögon'. Tabell 8 nedan presenterar resultaten.

Tabell 8 Identifikation av adverb.

Ord	Betydelse	Antal rätta identifikationer	Antal felaktiga identifikationer	Felaktiga identifikationer
vissulega	visserligen	7	0	
lengi	länge	6	0	
helst	helst	5	0	
nú	nu	2	0	
hratt	snabbt, fort	1	1	rätt
seint	sent	1	0	
vel	väl	1	1	vill
einmitt	precis	0	1	mitt i
varlega	försiktigt	0	1	som leder till
sjálfsögðu	självklart	0	1	själsögon
svo	så	0	1	svor
líka	också	0	2	lika
hversu	hur	0	1	precis

4.9 Identifikation av byggnadsvokabulär

Eftersom testtexten handlar om staden Reykjavíks fasad, innehåller vokabulären rikligt med ord som gäller byggnader. Tabell 9 på följande sida presenterar hur byggnadsvokabulären identifierades av deltagarna. Ordet *bygging* 'byggnad' var lätt att identifiera (åtta rätta identifikationer, en felaktig), men ordets andra former, *byggingu* och *byggingum*, var svårare, för de blev båda rätt identifierade bara tre gånger. Det sammansatta *byggingaverktakar* 'byggnadsentreprenörer' blev inte rätt identifierat, men de tre deltagare som identifierade ordet, förstod att det hade med byggnader att göra. Verbet *byggja* 'bygga' förekommer i preteritumformen *byggði*, vilken fick åtta rätta identifikationer och inga felaktiga.

Ett annat ord som upprepas i texten gång på gång är *hús* 'hus'. Rätta identifikationer fick det åtta stycken i formen *húsin*, sju stycken i formen *hús*, sex stycken i formen *húsið*, två i formen *húsa* och ett i formen *húsum*. Endast den sistnämnda formen blev fel förstådd, av två deltagare, en av vilka föreslog att ordet betydde 'bostad'. Ordet *íbúð* 'bostad' förekommer i texten i sammansättningen *íbúðahús* 'bostadshus', vilken en deltagare förstod rätt och en tog miste på föreslående betydelsen 'uthus' eller 'lider'. Ordet *hjallur* 'bod' blev felaktigt identifierat som 'huset'. Varken *bílastæði* 'parkeringsplats' eller dess genitivform *bílastæðisins* identifierades rätt – ordet är en falsk vän (se 4.2) som identifierades oftast som 'garage'. Jfr:

Tabell 9 Identifikation av byggnadsvokabulär.

Ord	Betydelse	Antal rätta identifikationer	Antal felaktiga identifikationer	Felaktiga identifikationer
bygging	byggnad	8	1	byggning
byggði	byggde	8	0	
húsin	hus	8	0	
hús	hus	7	0	
húsið	huset	6	0	
byggingu	byggnad	3	0	
byggingum	byggnad	3	2	bebyggelse, byggnation
húsa	hus	2	0	
húsum	hus	1	2	bostad
íbúðahús	bostadshus	1	1	uthus, lider
bílastæði	parkeringsplats	0	2	bilstall, garage
bílastæðisins	parkeringsplats	0	1	garaget

4.10 Identifikation av övriga substantiv

Substantiv var den frekventaste identifierade ordklassen. De tidigare sektionerna har redan presenterat hur deltagarna tolkade några av substantiven. Här och i tabellerna 10 och 11 presenteras de övriga, av vilka *jörðinni* 'jorden', *hjarta* 'hjärta' och *vegar* 'vägar' blev rätt identifierade sju gånger. Inga felaktiga identifikationer förekom. Ordet *vegur* 'väg' förekommer också i formen *veginn*, vilken identifierades korrekt två gånger och en gång inkorrekt som 'väggarna'. Substantivet *framtidarsýnin* 'framtidssynen' fick sex korrekta identifikationer och en felaktig. Även den deltagare som missförstod det sammansatta ordets betydelse, identifierade sammansättningens första del. Han eller hon tolkade betydelsen vara 'framtidssatsning'. Fem deltagare identifierade ordet *tíma* 'tid' korrekt, fyra orden *mánuðum* 'månad' och *teikningar* 'teckningar', fast en deltagare identifierade ordet *mánuðum* som 'rum'. Ordet *enda* 'ända', 'ände' identifierades rätt av tre deltagare. Substantivet *íslendingar*

'islänningar' blev missförstått som 'isländska' av två deltagare, medan tre begrep den rätta betydelsen.

Många av substantiven blev rätt identifierade endast en gång. Sådana substantiv var *stjörnubíó* 'stjärnbio', *nútímakröfur* 'nutida krav', *miðbæ* 'centrum' (jfr. *miðborgarinnar* i 4.2), *líkingu* 'likhet' och *ráðum* 'råd'. En rätt och en felaktig identifikation blev det för *árum* 'år' och *sagan* 'sagan', 'historian'. Det första missförståddes som 'rum', det andra som 'livet'. Ordet *styrkur* 'starkhet', 'kraft', 'styrka' identifierades rätt en gång och felaktigt två gånger som 'starka' och 'styrker'.

En hel del substantiv missförståddes i texttestet – inte bara de som presenteras som falska vänner i 4.2. De följande orden fick endast felaktiga identifikationer, men antal identifikationer är så liten, att jag inte placerar dem under falska vänner. Substantivet *misseri* 'termin' identifierades som 'mycket', 'massor' av en deltagare. En gång inkorrekt identifierade blev också orden *bænum* 'stad', som tolkades som 'byn', *gap* 'tomrum', som identifierades som 'grop', och *hövuðborgar* 'huvudstads', som identifierades som 'huvudsak'. En deltagare tolkade, att ordet *vinnuaðtöðu* 'arbetsplats' betyder 'fönstermodell'. Substantiven *fagnaðarefni* 'glädjeskäl', *breytingum* 'förändringar' och *kynslóð* 'generation' fick också en deltagare att ta miste. Orden tolkades som 'vackert', 'brytningar' respektive 'känslor'. Två gånger missförstådda substantiv var *verslunarmiðstöð* 'köpcenter', *umfangs* 'skala', *starfsfólks* 'arbetares', *dauði* 'döden', *framkvæmd* 'fullgörande' och *nágrannalöndum* 'naboländer'. I stället för köpcenter identifierades *verslunarmiðstöð* som 'förslummande' och 'stödd av allmänheten'. Ordet *umfangs* tolkades som 'omfattar' och 'omkrets'. Förslag för betydelsen av *starfsfólks* var 'stadsbor' och 'stadsfolket', och *dauði* tolkades som 'dom där' och 'dessa'. Ordet *framkvæmd* identifierades som 'framsteg' och 'framgång', och *nágrannalöndum* som 'någorlunda' och 'hemlighet'. Ordet *vanda* 'problem' fick tre felaktiga identifikationer: det identifierades en gång som 'vandra' och två gånger som 'vana'. Jfr:

Tabell 10 Identifikation av övriga substantiv (1).

Ord	Betydelse	Antal rätta identifikationer	Antal felaktiga identifikationer	Felaktiga identifikationer
jörðinni	jorden	7	0	
hjarta	hjarta	7	0	
vegar	vägar	7	0	
fram tíðarsýnin	framtidssynen	6	1	framtidssatsning
tíma	tid	5	0	
mánuðum	månad	4	1	rum
teikningar	teckningar	4	0	
enda	ända, ände	3	0	
íslendingar	islänningar	3	2	isländska
vegin	vägen	2	1	väggarna
stjörnuþíó	stjärnbio	1	0	
nútímakröfur	nutida krav	1	0	
miðbæ	centrum	1	0	
líkingu	likhet	1	0	
ráðum	råd	1	0	
árum	år	1	1	rum
sagan	sagan, historian	1	1	livet
styrkur	starkhet, kraft	1	2	starka, styrker

Tabell 11 Identifikation av övriga substantiv (2).

Ord	Betydelse	Antal rätta identifikationer	Antal felaktiga identifikationer	Felaktiga identifikationer
misseri	termin	0	1	massor, mycket
bænum	stad	0	1	byn
gap	tomrum	0	1	grop
hövuðborgar	huvudstads	0	1	huvudsak
vinnuaðtöðu	arbetsplats	0	1	fönstermodell
fagnaðarefni	glädjeskäl	0	1	vackert
breytingum	förändringar	0	1	brytningar
kynslóð	generation	0	1	känslor
verslunarmiðstöð	köpcenter	0	2	förslummande, stödd av allmänheten
umfangs	skala	0	2	omfattar, omkrets
starfsfólks	arbetares	0	2	stadsfolket, stadsbor
dauði	döden	0	2	dom där, dessa
framkvæmd	fullgörande	0	2	framsteg, framgång
nágrannalöndum	naboländer	0	2	någorlunda, hemlighet
vanda	problem	0	3	vandra, vana

4.11 Identifikation av particip

Fem participformer var identifierade i texttestet. Av dessa fem, *rifin* 'riven', *rifið* 'rivet' och *fyrirhugum* 'tilltänkta' blev rätt identifierade. De två formerna av *rifin* var båda identifierade korrekt två gånger, medan *fyrirhugum* identifierades en gång. Ingen av deltagarna missförstod betydelsen av dessa former. De andra identifierade participformerna fick endast inkorrekta tolkningar. Ordet *sýnd* 'visad' missförstoddes som 'synd', och *yktur* 'överdrivet' som 'viktig'. Tabell 12 nedan presenterar resultaten.

Tabell 12 Identifikation av particip.

Ord	Betydelse	Antal rätta identifikationer	Antal felaktiga identifikationer	Felaktiga identifikationer
<i>rifin</i>	riven	2	0	
<i>rifið</i>	rivet	2	0	
<i>fyrirhugum</i>	tilltänkta	1	0	
<i>sýnd</i>	visad	0	1	synd
<i>yktur</i>	överdrivet	0	1	viktig

4.12 Identifikation av verben *vera* 'vara' och *verða* 'bli'

Verbet *vera* 'vara' förekom i andra former än presens singular. I preteritum är vara-verbets isländska och svenska former identiska, men ändå blev *var* 'var' identifierat endast två gånger, av vilka den andra felaktigt som 'blev'. I formen *verið* 'varit' blev det identifierat rätt tre gånger och två gånger felaktigt. Också här förvirrade en deltagare ordet med verbet bli ('blev'), som dock ligger nära ordformen *verið* i isländska. Verbet 'bli' heter nämligen *verða* på isländska, och ordet förekommer i texten också i de följande formerna: *verða*, *verður* och *verði*. De två första formerna blev båda rätt identifierade två gånger, medan *verði* blev identifierat av endast en deltagare, som föreslog de felaktiga 'värld' och 'värde' som svenska motsvarigheter. *Vera*-verbets plurala presensformen *eru* fick ett felaktigt förslag och inga rätta. Identifikation av verben *vera* 'vara' och *verða* 'bli' visas i tabell 13 på följande sida.

Tabell 13 Identifikation av verben *vera* 'vara' och *verða* 'bli'.

Ord	Betydelse	Antal rätta identifikationer	Antal felaktiga identifikationer	Felaktiga identifikationer
verið	varit	3	2	blev, verkligt
verða	bli	2	0	
verður	blir	2	0	
var	var	1	1	blev
eru	är	0	1	äro
verði	blev	0	1	värld

4.13 Identifikation av övriga verb

Identifikation av sju verb är redan presenterade i 4.1, 4.2 eller 4.12. Identifikation av övriga verb presenteras här och i tabell 14 på följande sida. Av de verben som inte än har presenterats, var *hafa* 'har' bäst identifierat: det blev förstått sju gånger i formen *hafa* och fem gånger i formen *hefur*. Den sistnämnda formen identifierades en gång felaktigt som 'därför'. Verbet *skapa* 'skapa', fick sju korrekta identifikationer. Verbet *fékk* 'fick' blev förstådd sex gånger. Fem deltagare förstod betydelsen av *hýsir* 'hyser' och *stóð* 'stod', fyra av *reist* 'rest'. I formen *rís* identifierades ordet två gånger, och i formen *rísa* en gång. Resten av verben identifierades sällan. Två gånger identifierade verbformer var *halda* 'hålla' och *vísaði* 'visade', medan *boðað* 'erbjudit' och *taka* 'ta' fick en rätt identifikation. Verbet *taka* förekom också i formen *tekur* 'tar', men identifierades felaktigt som 'dessa' och 'dessa tider'.

Ordet *munu* 'skulle' identifierades som 'många' och 'må ni'. Verbet *stíga* 'stiga', 'gå' blev två gånger missförstått som 'stigar'. De följande verbformerna fick en felaktig identifikation: *sögðu* 'sade', *ætla* 'skall', *fjúka* 'spränga' och *mun* 'avvika'. De identifierades som 'sökte', 'ädla', 'falla' och 'min'. Jfr:

Tabell 14 Identifikation av övriga verb.

Ord	Betydelse	Antal rätta identifikationer	Antal felaktiga identifikationer	Felaktiga identifikationer
hafa	har	7	0	
skapa	skapa	7	0	
fékk	fick	7	0	
hefur	har	5	1	därför
hýsir	hyser	5	0	
stóð	stod	5	0	
reist	rest	4	0	
rís	reste	2	0	
halda	hålla	2	0	
visaði	visade	2	0	
rísa	resa	1	0	
boðað	erbjudit	1	1	båda
taka	ta	1	0	
tekur	tar	0	2	dessa, dessa tider
munu	skulle	0	2	många, må ni
stíga	stiga, gå	0	2	stigar
sögðu	sade	0	1	sökte
ætla	skall	0	1	ädla
fjúka	spränga	0	1	falla
mun	avvika	0	1	min

5 DISKUSSION OCH SAMMANFATTNING

Texttestets deltagare kunde identifiera en stor mängd isländska ord. Detta indikerar att det finns lexikaliska likheter i dessa språk. De korrekt identifierade orden är från alla ordklasser, vilket antyder att lexikaliska likheter inte är begränsade till vissa typer av ord.

Texttestet avslöjade emellertid falska vänner; ord som gång på gång identifierades felaktigt. Dessa ord ser ut som svenska ord, men de bär emellertid en helt annan betydelse. Den mest problematiska ordgruppen i kommunikationen mellan talare av svenska och isländska är *stað*, *stad*, *bær*, *by*, *miðborg*, *medborgare*. Orden berör samma ämnesområde. Isländskans *stað* identifierades ofta som 'stad', fast ordet som motsvarar svenskans stad i isländska är *bær* – ett ord som kan tolkas motsvara svenskans 'by'. Ytterligare missförstånd förorsakas av isländskans *miðborg* 'centrum', som identifierades som 'medborgare'. Andra problematiska ordgrupper är verben *vera* 'vara' och *verða* 'bli' samt *en* 'men', *enn* 'ännu' och *menn* 'män'.

Svenska har förenklats mycket genom språkförändringsprocesser under tider, medan isländska har försvarat gamla drag som försvunnit från svenska. Isländsk grammatik är därför mera komplicerad än svensk, vilket kommer fram i isländskans åtskilliga böjningskategorier. Böjningen förorsakade problem för deltagarna i texttestet: några former av samma ord var oftare identifierade än andra former. Till exempel var demonstrativpronomenet *þessi* lätt att identifiera korrekt i formerna *þessa* och *þetta*, men formerna *þessar* och *þeirra* blev sällan förstådda. Även bestämdhet påverkade identifikationen, fast skillnaden i ortografin inte är stor, t.ex. *stað*–*staðinn*. Ytterligare svårigheter förorsakade de isländska vokalförändringarna. Adjektivet *gamall* 'gammal' var väl förstått i formerna *gamall* och *gamla*, men endast en deltagare förstod det i formen *gömul*. Även formerna *hafa* 'har' och *taka* 'tar' identifierades oftare än formerna *hefur* och *tekur*.

Denna undersökning utfördes tydligt på lexikalisk nivå och inriktade sig på vokabulären i en kort nyhetsartikel. Inga giltiga slutsatser som gäller svenskspråkigas förutsättningar för att kommunicera med islänningar och vice versa kan dras. Jag anser dock att resultaten visar att lexikaliska likheter i svenska och isländska utgör en fördel i inläringen isländska som andraspråk och ett hjälpmedel i kommunikation och förståelse. Fast svenska språket har

fjärrmat sig från dess fornnordiska ursprung betydligt mera än isländska, är likheterna mellan de två språken ännu påfallande på lexikalisk nivå, såsom denna undersökning visar.

LITTERATUR

- Aitchison, Jean 2001. *Language Change: Progress or Decay?* Tredje upplagan. Cambridge: Cambridge University Press.
- Barðdal, Jóhanna, Nils Jørgensen, Gorm Larsen och Bente Martinussen 1997. *Nordiska. Våra språk förr och nu*. Lund: Studentlitteratur.
- Börestam Uhlman, Ulla 1994. *Skandinaver samtalar. Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar*. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 38. Uppsala: Uppsala universitet.
- Delsing, Lars-Olof & Katarina Lundin Åkesson 2005. *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomarnas förståelse av danska, svenska och norska*. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.
- Einarsdóttir, Auður, Guðrun Theodórsdóttir, María Garðarsdóttir och Sigríður Þorvaldsdóttir 2001. *Learning Icelandic*. Reykjavík: Mál och menning.
- Icelandic – at once ancient and modern 2001. Ministry of Education, Science and Culture, Pamphlet 13, Reykjavik. [online]. Tillgänglig <http://bella.stjr.is/utgafur/enska.pdf>
- Kristinsson, Ari Páll 2001. *Island. Utredning om de nordiske språkenes domener og det siste tiårs språkpolitiske initiativ for Nordisk ministerråds språkpolitiske referansegruppe*. Íslensk málstöð. [online]. Tillgänglig <http://www.ismal.hi.is/utredning.html>
- Kaldal, Jón 2005. Húsin í bænum. Visir.is 18.10.2005. [online]. Tillgänglig <http://www.visir.is/apps/pbcs.dll/article?AID=/20051018/SKODANIR04/510180303/1037/THRJU>
- Katzner, Kenneth 2002. *Languages of the World. Third Edition*. London/New York: Routledge.
- Labov, William 1972. *Sociolinguistic patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Maurud, Øivind 1976. *Nabospråksförståelse I Skandinavien. En undersøkelse om gjensidig forståelse av tale- og skriftspråk i Danmark, Norge og Sverige*. Nordisk utredningsserie 13. Stockholm: Nordiska rådet.
- Neijmann, Daisy L. 2001. *Colloquial Icelandic. The Complete Course for Beginners*. London: Routledge.
- Nordjobb.net. [online]. Tillgänglig www.nordjobb.net/SE/nordjobb.html

Udd, Camilla 2004. *Nordisk språkkontakt – Nordjobbarnas språkval på Island*. Avhandling pro gradu i nordiska språk. Åbo: Åbo Akademi.

Vikør, Lars S. 1993. *The Nordic Languages. Their Status and Interrelations*. Nordic Language Secretariat, publication no. 14. Oslo: Novus Press.

BILAGA: Testtext Húsin í bænum

Á næstu mánuðum og árum mun yfirbragð miðbæjar Reykjavíkur taka töluverðum breytingum þegar gömul hús verða rifin og önnur ný rísa í þeirra stað. Þetta er fagnaðarefni því fyrirhugaðar framkvæmdir sýna að dauði miðborgarinnar sem verslunar- og athafnasvæðis er stórlega ýktur.

Nýtt verslunar-, bílastæða- og íbúðahús rís hratt upp úr jörðinni þessa dagana við Laugavegin milli Barónsstígs og Snorrabrautar þar sem stórt bílastæði við Stjörnuvíó hjó áður gap í götumyndina. Þegar Stjörnuvíó var rífið fékk gamall hjallur sem stóð við vestari enda bílastæðisins líka að fjúka. Gegnt þessum áður sorglega reit er bygging sem hýsir tískuverslanir 17 veldisins og er eitt stásslægasta verslunarhús sem hefur verið reist við Laugavegin. Sú bygging vísaði á sínum tíma veginn um hvert skyldi halda í framkvæmdum við þessa sögufrægu verslunargötu. Þótt seint sé eru menn nú loksins að þiggja þann leiðarvísi frá Bolla Kristinssyni, sem byggði 17 húsið og er af annarri kynslóð athafnamanna í miðbænum.

Næsta stóra framkvæmd við Laugavegin verður milli Vatnsstígs og Frakkastígs þar sem stórhuga byggingaverktakar hafa undanfarin misseri tryggt sér mikinn fjölda húsa sem þeir ætla að jafna við jörðu. Í staðinn hafa þeir boðað byggingu þar sem verður verslunarmiðstöð í líkingu við Kringluna og Smáralind, nema mun minni umfangs að sjálfsögðu. Við Íslendingar þekkjum vel til slíkra verslunarmiðstöðva í nágrannalöndum okkar. Í miðbæ Kaupmannahafnar er til dæmis Illums og Svíar hafa NK í hjarta sinnar höfuðborgar. Ekki hafa enn verið sýndar teikningar af fyrirhugum byggingum við Frakkastíg svo ekki er ljóst hversu stór verslunarmiðstöðin verður, en framtíðarsýnin er vissulega spennandi því miðborgina hefur lengi vantað slíkt hús.

Þessar framkvæmdir munu leysa að einhverju leyti þann gamla vanda, að verslun við Laugaveg hefur ekki búið við vinnuástöðu sem uppfyllir nútímakröfur um verslunarhúsnaði og aðbúnað starfsfólks.

Að því sögðu er ekki síður mikilvægt að sýnd verði sérstök nærgætni og vandvirkni þegar kemur að því að fórna eldri byggingum. Það tekur tíma að skapa nýjum húsum sál og helst styrkur miðborgarinnar sem verslunarsvæðis er einmitt sagan og hefðin sem verður ekki til öðruvísi en á mörgum árum.

En framkvæmdirnar sem slíkar þarf þó ekki að óttast. Það þarf hins vegar að stíga varlega til jarðar og sjá til þess með öllum ráðum að það nýja verði örugglega betra en það gamla.

(Kaldal 2005.)